

УДК 373.3.013:17.022.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-2-5>

Наталія Костянтинівна РУДІЧЄВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

докторант кафедри освітології та інноваційної педагогіки,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

E-mail: rudichieva.nataliia@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6490-7854

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті проаналізовано психолого-педагогічну літературу та встановлено, що питанням формування аксіологічної компетентності присвячено наукові праці, які мають вузько методичний характер. Аксіологічну компетентність науковцями розглянуто як складову предметної компетентності, а саме історичної компетентності, та в контексті підготовки фахівців у різних галузях. Представлено поняття «аксіологічна компетентність».

Успішність засвоєння духовних і матеріальних цінностей, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів, а в подальшому формування аксіологічної компетентності, особливо в початковій школі, залежить від створення дидактичних умов.

Розкрито поняття «умови», «дидактичні умови». Термін «дидактичні умови» трактуємо як свідомо створений комплекс обставин, який має вагомий вплив на ефективність освітнього процесу через застосування конкретних методів та прийомів, які стимулюють індивідуальну активність кожного учня молодшого шкільного віку. Під контентом «дидактичні умови формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку» розуміємо комплекс взаємообумовлених внутрішніх і зовнішніх факторів, які взаємопов'язані, взаємообумовлені та забезпечують ефективність і результативність процесу навчання учнів молодшого шкільного віку в розвивальному аксіологічному середовищі.

Представлено основні дидактичні умови, що мають впливати на формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку: інтенсифікації розвивального аксіологічного середовища для розвитку особистості учня молодшого шкільного віку, здатного до розв'язання нестандартних завдань аксіологічного спрямування; забезпечення інтеграції аксіологічної інформації з основним програмовим матеріалом навчальних предметів; розширення та поглиблення бази аксіологічних знань учнів молодшого шкільного віку та вміння інтегрувати їх у практичну навчально-ігрову діяльність; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування аксіологічної компетентності.

Ключові слова: аксіологічна компетентність, умови, дидактичні умови.

Nataliia Kostiantynivna RUDICHIEVA,

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor,

Doctoral Student at the Department of Educology and Innovative Pedagogy,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

E-mail: rudichieva.nataliia@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6490-7854

DIDACTIC CONDITIONS FOR THE FORMATION OF AXIOLOGICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS (THEORETICAL ASPECT)

The article analyzes the psychological-pedagogical literature and it is established that the issues of formation of axiological competence are devoted to scientific works that are narrowly methodical in nature. Axiological competence is considered by scientists as a component of subject competence, namely historical competence, and in the context of training specialists in various fields. The concept of «axiological competence» is presented.

The success of assimilating spiritual and material values, instilling moral ideals and value guidelines, and in the subsequent formation of axiological competence, especially in primary school, depends on the creation of didactic conditions.

The concept of «conditions», «didactic conditions» is revealed. We interpret the term «didactic conditions» as a consciously created set of circumstances that has a significant impact on the effectiveness of the educational process through the use of specific methods and techniques that stimulate the individual activity of each primary school pupil. By the content «didactic conditions for the formation of axiological competence of primary school pupils» we mean a complex of mutually determined internal and external factors that are interconnected, mutually determined and ensure the effectiveness and efficiency of the learning process of primary school pupils in a developmental axiological environment.

The main didactic conditions that should influence the formation of axiological competence of primary school pupils are presented: intensification of the developmental axiological environment for the development of the personality of a primary school pupil capable of solving non-standard axiological tasks; ensuring the integration of axiological information with the main program material of educational subjects; expansion and deepening of the base of axiological knowledge of primary school pupils and the ability to integrate them into practical educational and game activities; ensuring the interconnection of educational and extracurricular activities in the process of forming axiological competence.

Key words: axiological competence, conditions, didactic conditions.

Вступ. Сьогодні в освіті України відбуваються трансформаційні процеси, які сприяють розвитку особистості «нового формату». Провідну роль саме в цьому покладають на освіту. Створення сприятливого освітнього середовища для реалізації навчання, що впливає на формування особистості «нового формату», є одним із першочергових завдань закладів освіти.

Усвідомлення учнівською молоддю пріоритету загальнолюдських цінностей породжує нове мислення, що вимагає створення нової аксіологічної парадигми в освіті.

Державну політику у сфері виховання цінностей, духовно-морального виховання дітей та учнівської молоді окреслено в ряді нормативно-правових документів, зокрема в Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової загальної освіти, Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті тощо. Наскрізною ідеєю в цих документах є формування активної за формою та моральної за змістом свідомої позиції людини, яка ґрунтується на загальнолюдських базових цінностях.

У контексті останнього актуалізація проблеми формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку вимагає пошуку та розробки ефективного освітнього процесу, який залежить від створених певних умов. Вважаємо за доцільне висвітлити саме дидактичні умови, у яких досягається успішність формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий пошук із цієї проблеми дав можливість систематизувати результати досліджень науковців. Загальні засади педагогічної аксіології досліджують К. Леківська [10], Т. Калюжна [6] та інші; формування аксіологічної компетентності як складової історичної компетентності учнів середньої школи висвітлюють К. Баханов [1], В. Власов, Н. Гупан, О. Пометун [15], Ю. Малієнко [12], І. Смагін [18] та інші.

Науковці К. Баханов [1], Т. Калюжна [6], К. Левківська [10], Ю. Малієнко [12], О. Пометун [15], І. Смагін [18] наголошують на важливості засвоєння учнями цінностей суспільства, щоб у майбутньому стати достойним і повноцінним членом суспільства.

Саме з цінностями та формуванням аксіологічної компетентності учнівської молоді пов'язана основна мета освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти.

Формування аксіологічної компетентності учнівської молоді, у тому числі учнів молодшого шкільного віку, не вирішується на системному рівні, а наявні окремі роботи носять вузько методичний характер. К. Баханов [1], В. Власов, Н. Гупан, О. Пометун [15], Ю. Малієнко [12], І. Смагін [18] виокремлюють аксіологічну компетентність як складову предметної компетентності, а саме історичної компетентності. Науковці Л. Примачок [16], Н. Шетеля [24] у своїх публікаціях розкривають різні аспекти формування аксіологічної компетентності в контексті підготовки фахівців у різних галузях.

Ґрунтуючись на працях згаданих авторів, а саме: К. Баханова [1], Ю. Малієнко [12], О. Пометун [15], Л. Примачок [16], А. Федчиняк [20], Н. Шетеля [24], нами було сформульоване визначення поняття «аксіологічна компетентність» як складне багатокomпонентне особистісне утворення, що є результатом ціннісної освіти та ґрунтується на теоретичних знаннях і об'єктивних уявленнях про різноманіття гуманістичних цінностей суспільства та світу, що реалізують через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують успішну життєдіяльність у суспільстві.

Але питання вивчення дидактичних умов формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку не було окремим дослідженням.

Головною метою цієї роботи є розкриття й теоретичне обґрунтування оптимальних дидактичних умов формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про освіту» наголошено на важливості формування національних та загальнолюдських цінностей як пріоритету в загальному розвитку держави. В умовах кризи цінностей, що охопила всі сфери життя сучасного суспільства, лежить криза світогляду людини та суспільства, яка вплинула і на порушення

гармонії між духовним і матеріальним розвитком. Подоланню кризи, яка охопила всі сфери життя сучасного суспільства, сприятиме формування «нового» світогляду людини, прагнення до гармонії між духовним і матеріальним розвитком.

Проблема формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку є найбільш актуальним питанням сьогодення.

Формування аксіологічної компетентності – складний процес, ефективність якого значною мірою залежить від дидактичних умов, у яких він відбувається.

Розглянемо, передусім, що саме розуміють учені під поняттями «умова» та «дидактична умова». Звернемось до словників, які визначають або розкривають термін «умова».

У довідковій літературі представлено таке визначення поняття «умова»: «1) необхідна обставина, яка уможливує здійснення, створення чого-небудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності, та забезпечують роботу чого-небудь; 4) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь» [3, с. 1506].

У «Словнику з освіти та педагогіки» поняття «умова» розглядається як «сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, психологічний і моральний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання, формування особистості» [4].

У філософському енциклопедичному словнику умова розглядається як «сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин тощо), необхідних для виникнення чи існування зміни даного об'єкта (що зумовлюється)» [21, с. 286].

Умова – це «філософська категорія, у якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність» [22, с. 482].

Таке визначення поняття «умова»: це філософська категорія, що представляє відношення предмета до оточуючих явищ, без яких існування предмета неможливе. Сам предмет виступає як щось зумовлене, а умова – як відносне, зовнішнє до предмета об'єктивного світу. На відміну від причин, що безпосередньо породжують те або інше явище чи процес, умова складає те середовище, в якому останні виникають, існують і розвиваються [8, с. 28].

У педагогічному контексті поняття «умова» тісно пов'язано з педагогічною системою, як характеристика одного з компонентів педагогічної системи, якими є зміст, організаційні форми, засоби навчання та характер взаємин між учителями та учнями.

За визначенням О. Гурської, умова – це «сукупність причин, обставин, чинників, які впливають на розвиток, виховання і навчання людини та можуть його прискорювати чи уповільнювати, впливаючи цим самим на кінцевий результат» [5, с. 100].

У психології сутність поняття «умова» розуміють як сукупність явищ середовища як зовнішнього, так і внутрішнього, які мають вагомий вплив на розвиток певного психічного явища. Встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки певного психічного явища, доцільно розглядати його більш широко – розглядати його зв'язки та відношення в горизонталі та вертикалі в загальному вигляді. Якщо одне явище викликає інше, то воно є причиною; якщо явище взаємодіє з іншим явищем у процесі розвитку цілого, до якого воно належить, то воно є фактором; якщо явище зумовлює існування іншого явища, то воно є умовою [17].

Отже, умова має вплив на речі, явища, процеси; крім того, це те, без чого неможливе існування речей, явищ, процесів як таких; без чого неможлива успішність перебігу певних процесів, і одночасно служить передумовою та основою її виникнення.

У галузі дидактики початкової школи до дидактичних умов відносяться ті умови, які свідомо створюються в навчальному процесі та які мають забезпечити найбільш ефективну освітню діяльність для досягнення основних дидактичних цілей.

Сутність поняття «дидактичні умови» висвітлено в наукових працях, дисертаціях та публікаціях таких науковців: О. Гурської [5], О. Малихіна [11], Л. Перетяги [14], Н. Соняк [19], Ю. Чапюк [23] та інших.

У дослідженні Н. Соняк представлено дидактичні умови, як «сукупність дидактичних ресурсів і вихідних психолінгвістичних положень, організація і реалізація яких сприятиме вдосконаленню дидактичної системи, забезпечуючи формування комунікативної компетентності.....» [19, с. 101].

Водночас О. Гурською зазначено, що дидактичні умови є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання й навчальної діяльності для досягнення основних дидактичних цілей. Вчена підкреслює, що дидактичні умови є обставинами, які сприяють успішному функціонуванню дидактичної системи [5, с. 102].

У дослідженні Ю. Чапнок дидактичні умови визначено як «обставини, науково обґрунтовані дії, які сприятимуть успішному розвитку креативного мислення молодших школярів... Продуктивність досягається через оптимальний вибір та реалізацію змісту, форм, методів, засобів педагогічної взаємодії у процесі навчання, що забезпечує успішне вирішення освітніх завдань» [23, с. 141].

На думку Д. Кудренко, яка досліджувала особливості формування художньо-графічних компетентностей студентів мистецьких спеціальностей, дидактичні умови – це «спеціально змодельовані навчальні процедури, створення яких дає змогу формувати систему психологічних і практичних дій, необхідних для цілеспрямованої регуляції студентами художньо-графічної діяльності, її спеціально-художнього, художньо-комунікативного й художньо-педагогічного аспектів» [9, с. 7–8].

Ми погоджуємося з думкою О. Малихіна, що досліджував методологічні підходи, які використовуються в сучасній дидактиці, характеризуючи дидактичні умови як «визначену комплексну сукупність потенційно містких дидактичних ресурсів і вихідних положень, створення й реалізація яких буде сприяти вдосконаленню процесу навчання з урахуванням постійно змінюваних вимог до якості здобутих знань, умінь, навичок, що у своїй структурно-функціональній єдності забезпечують формування необхідних компетенцій і компетентностей» [11, с. 13–14]. А для активізації і «...для включення механізмів компетентності – здатності діяти в конкретних умовах і мотивів досягти результату» необхідно створювати умови – саме на цьому наголошує і співавтор Державного стандарту початкової освіти для Нової української школи Н. Бібік [13, с. 12].

Крім того, О. Малихін наголошує, що при виявленні, конкретизації та формулюванні сукупності дидактичних умов необхідно враховувати наступне: сучасні методологічні підходи; мету, завдання та предмет дослідження; внутрішні особливості феноменологічного поняття як складного багатокомпонентного явища [11, с. 14].

Проаналізувавши різноманітні тлумачення та визначення вчених, можемо зробити висновки про те, що дидактичні умови – це свідомо створений комплекс обставин, який має вагомий вплив на ефективність освітнього процесу через застосування конкретних методів і прийомів, які стимулюють індивідуальну активність кожного учня молодшого шкільного віку.

На основі узагальнення існуючого педагогічного досвіду пропонуємо власне авторське розуміння. Під дидактичними умовами формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку розуміємо комплекс взаємообумовлених внутрішніх і зовнішніх факторів, які взаємопов'язані, взаємообумовлені та забезпечують ефективність і результативність процесу навчання учнів молодшого шкільного віку в розвивальному аксіологічному середовищі. Це таке цілеспрямовано організоване освітнє середовище, де здійснюється освітній процес на гуманістичних засадах, впроваджуються інноваційні технології навчання (ігрові, кейс-методи, технологія інтерактивного навчання, технологія ситуативного моделювання тощо), нові засоби, методи та форми навчання, реалізується індивідуалізація навчання, що, у свою чергу, сприяє ефективній організації освітнього процесу та формуванню на високому рівні аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

За результатами аналізу наукової літератури з проблеми дослідження нами було виокремлено такі основні дидактичні умови, що мають сприяти якісному формуванню аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку: інтенсифікація розвивального аксіологічного середовища для розвитку особистості учня молодшого шкільного віку, здатного до розв'язання нестандартних завдань аксіологічного спрямування; забезпечення інтеграції аксіологічної інформації з основним програмовим матеріалом навчальних предметів; розширення та поглиблення бази аксіологічних знань учнів молодшого шкільного віку та вміння інтегрувати їх у практичну навчально-ігрову діяльність; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування аксіологічної компетентності.

У молодшому шкільному віці початкова школа стає тим середовищем, у якому активно здійс-

снюється освітній процес, здобувач освіти набуває певних компетентностей, зокрема відбувається формування і аксіологічної компетентності. На формування ціннісно-сміслової сфери учнів молодшого шкільного віку в освітньому закладі вагомий вплив має саме освітнє середовище, яке зараз має стихійний процес аксіологічного впливу на особистість.

М. Братко слушно підкреслює, що освітнє середовище навчального закладу – це комплекс умов (можливостей) та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі та ... забезпечують можливості для загальнокультурного й особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу [2, с. 18–19].

Варто відзначити визначення В. Капіци, який слушно зауважує, що «аксіосередовищем» фактично є «аксіосфера циркуляції ціннісних детермінантів в якості «регулятивних цінностей», з котрих обираються «пріоритетні цінності» для розвитку мислення та здатності до мислетворчості аксіологічних суб'єктів» [7, с. 357].

Особливе аналітичне зацікавлення становить визначення Н. Шетелі, яка представляє аксіорозвивальне середовище як «складно-структурований, багаторівневий освітній простір, який має полісуб'єктний і полікомпонентний зміст, відзначається складною внутрішньою кореляцією й інтегральністю впливу різних чинників на процес розвитку психофізичних якостей і особистісних характеристик здобувачів освіти, зокрема аксіологічної компетентності» [24, с. 206].

Саме середовище в початковій школі дає змогу створити підґрунтя, необхідне для становлення особистості учня молодшого шкільного віку; відіграє важливу роль у становленні ціннісно-сміслової сфери учнів, підвищенні інтелектуального та творчого потенціалу, розвитку аналітичного мислення, набутті досвіду моральної поведінки, прояві самостійності в набутті знань і відповідальності в прийнятті рішень і в цілому веде до формування нового рівня мислення, спираючись на ціннісні орієнтири.

Наступна дидактична умова має реалізуватись в освітньому процесі початкової школи. Включення інформації про цінності (у широкому розумінні) до змісту освіти може бути досягнуто через навчальні предмети, інтегровані курси, факультативи, спеціальні теми занять, спеціальні прийоми, методи й методологічні підходи, що посилюють аксіологічну специфіку. Але аналіз Типового навчального плану для 1–4 класів початкової школи дав змогу стверджувати, що серед переліку навчальних дисциплін інваріантної та варіативної складових немає жодного предмета, який би передбачав цілеспрямоване формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Вважаємо, для того, щоб уникнути перевантаження учнів додатковими предметами та досягти певного результату, доцільно включити в зміст кожного навчального предмета аксіологічну інформацію (аксіологічні знання). Опрацювання цього питання потребує ґрунтовного вивчення змісту всіх навчальних предметів у початковій школі та їх потенціалу. Для того, щоб процес формування аксіологічної компетентності був поступовим і результативним, необхідно розробити певну систему, за якою аксіологічна інформація надавалася б дозовано та відповідала віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку.

Спираючись на дослідження Л. Перетяги, яка розглядала особливості формування полікультурної компетентності учнів початкової школи, можемо перенести та реалізувати в освітній процес початкової школи міжпредметну, модульну, монопредметну, комплексну, доповнювальну модель введення аксіологічної інформації до змісту освіти. Вважаємо, що найбільш дієвою буде комплексна модель [14].

Наступна дидактична умова має реалізуватись у практичній навчально-ігровій діяльності. Для успішного засвоєння навчальної інформації в початковій школі, особливо в 1–2 класах, необхідно використовувати гру в навчальній діяльності як елемент, хоча провідною діяльністю є навчання. Тоді формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку буде відбуватись невимушено. Через позитивні емоції, які учні отримують під час гри, учителю вдається вирішувати і навчально-виховні завдання: засвоїти інформацію аксіологічного спрямування; прищепити моральні ідеали та ціннісні орієнтири; сформувати нові моделі поведінки учнів у різних ситуаціях міжособистісної взаємодії на засадах взаєморозуміння та поваги; розширити поведінкові прояви; розвинути гнучкість мислення; створити умови для свідомого розуміння тієї чи іншої ситуації та вміння коригувати власні поведінкові прояви.

Взаємозв'язок навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування аксіологічної компетентності полягає в тому, що неформальне спілкування та практична діяльність у позанавчальний час розширюють і поглиблюють теоретичні знання, які учні здобули впродовж навчальної діяльності. Найбільш дієвими формами організації позанавчальної діяльності можуть бути позакласні, позаурочні (виставки творчих робіт, екскурсія тощо) і позашкільні (художня школа, музична школа, олімпіади тощо).

У роботі Л. Перетяги розглянуто різноманітні форми позаурочної роботи з учнями (за Т. Поштарьовою) залежно від основного завдання:

1) соціально орієнтовані форми (круглі столи, конференції, класні години, зустрічі з представниками різних етнічних діаспор, істориками, етнографами, діячами культури, стінна газета тощо);

2) пізнавальні форми (краєзнавчі та етнографічні екскурсії, походи, дні культури та фестивалі, усні журнали, вікторини, тематичні вечори, музейна діяльність, студії, секції, гуртки, виставки тощо);

3) практико-орієнтовані форми (тренінги, рольові ігри, шефська та благодійна діяльність тощо);

4) розважальні форми (вечори, народні свята, ярмарки, фольклорні концерти та театральні вистави, змагання з національних видів спорту та народних ігор тощо) [14, с. 236]. Хоча в роботі Л. Перетяги представлені етно орієнтовані форми позаурочної роботи з учнями (за Т. Поштарьовою), вважаємо, що їх можна перенести, трансформуючи і на формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Організація та проведення позаурочної та позакласної роботи в початковій школі дає можливість уникнути перевантаження учнів і наблизити набуту аксіологічну інформацію на уроках до життєвих потреб учнів; «пробудити» пізнавальні інтереси учнів і повніше задовольнити їх, спираючись на життєві цінності; органічно поєднати навчальну мету, навчальну інформацію та безпосередній життєвий досвід учнів, залучаючи їх до виконання практичних завдань аксіологічного спрямування, що збагачує життєвий досвід.

Висновки і пропозиції. Формування аксіологічної компетентності має відбуватися системно, за допомогою різних форм і засобів, інтегровано, органічно та цікаво для учнів молодшого шкільного віку.

Формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку має забезпечуватись спеціальним чином підібраними дидактичними умовами, кожна з яких є суттєвим компонентом педагогічного процесу. За результатами аналізу джерельної бази з проблеми дослідження нами визначено, що дидактичні умови формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку являють собою комплекс взаємообумовлених внутрішніх і зовнішніх факторів, які взаємопов'язані та забезпечують ефективність і результативність процесу навчання учнів молодшого шкільного віку в аксіологічному середовищі. Це таке цілеспрямовано організоване освітнє середовище, де здійснюється освітній процес на гуманістичних засадах, впроваджуються інноваційні технології навчання (ігрові, кейс-методи, технологія інтерактивного навчання, технологія ситуативного моделювання та ін.), нові засоби, методи та форми навчання, реалізується індивідуалізація навчання, що, у свою чергу, сприяє ефективній організації освітнього процесу та формує на високому рівні аксіологічну компетентність учнів молодшого шкільного віку.

Таким чином, формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку можливе за таких дидактичних умов: інтенсифікація розвивального аксіологічного середовища; забезпечення інтеграції аксіологічної інформації з основним програмовим матеріалом навчальних предметів; розширення та поглиблення бази аксіознань учнів молодшого шкільного віку та вміння інтегрувати їх у практичну творчу навчально-ігрову діяльність; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності в процесі формування аксіологічної компетентності.

Подальших пошуків вимагає вивчення змісту навчальних підручників у початковій школі та їх аналіз на предмет формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Література:

1. Баханов К.О. Організація особистісно орієнтованого навчання. *Порадник молодого вчителя історії*. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 159 с.

2. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: пошук стратегій управління. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2014. № 22. С. 15–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2014_22_4
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnuk/page/n1/mode/2up>
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
5. Гурська О.В. Дидактичні умови реалізації інноваційних форм навчальної діяльності студентів коледжів у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Полтава, 2015. 284 с.
6. Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти : монографія / за наук. ред. О.В. Уваркіної. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 128 с.
7. Капіца В.Ф. Філософія науки та ноосферно-наукові інновації в мисленні і пізнанні. Кривий Ріг : Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2016. 623 с.
8. Коваль О.Є. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки : навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповнене та перероблене. Тернопіль, 2013. 138 с.
9. Кудренко Д.О. Дидактичні умови формування художньо-графічних компетентностей студентів мистецьких спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Кривий Ріг ; Тернопіль, 2017. 20 с.
10. Леківська К.В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2017. 136 с.
11. Малихін О.В. Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Педагогіка»*. 2013. Т. 215. Вип. 203. С. 11–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_4
12. Малієнко Ю.Б. Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
13. Нова українська школа: поради для вчит. / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ «Видав. дім "Плеяди"», 2017. 206 с.
14. Перетяга Л.Є. Теоретичне обґрунтування дидактичних умов формування полікультурної компетентності учнів початкових класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2010. Вип. 7(60). С. 233–237. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2010/7/7_2010.pdf#page=233
15. Пометун О.І., Гупан Н.М., Власов В.С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
16. Примачок Л.Л. Експериментальне дослідження стану сформованості професійної компетентності фахівців з фізичної реабілітації зі стажем роботи понад п'ятнадцять років. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Том V. С. 195–208. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720178/1/APP_T5_V19.pdf#page=196
17. Психологічна енциклопедія. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
18. Смагін І. Еволюція методичних підходів до роботи з хронологією в процесі навчання історії. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 45–51.
19. Соняк Н.Л. Дидактичні умови формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Луцьк-Тернопіль, 2017–2018. 247 с.
20. Федчиняк А.О. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 1(27). С. 190–198. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2826/1/Struktura%20aksiolohichnoi%20kompetentnosti.pdf>
21. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
22. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
23. Чапук Ю.С. Дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Луцьк-Тернопіль, 2017–2018. 232 с.
24. Шетеля Н.І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2022. 463 с.

References:

1. Bakhanov, K.O. (2008). Orhanizatsiia osobystisno oriientovanoho navchannia. Poradnyk molodoho vchytelia istorii [Organization of personally oriented training. Advisor to a young history teacher]. Kharkiv: Vyd. hrupa "Osnova" [in Ukrainian].
2. Bratko, M.V. (2014). Osvitnye seredovyshe vyshchoho navchalnoho zakladu: poshuk stratehiy upravlinnya [Educational environment of a higher educational institution: search for management strategies]. *Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka. Psykholohiya. Pedahohika*. – *Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy*, 22, 15–21 [in Ukrainian].
3. Busel, V.T. (Eds.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S.U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Hurska, O.V. (2015). Dydaktychni umovy realizatsiyi innovatsiynykh form navchalnoyi diialnosti studentiv koledzhiv u protsesi vyvchennya suspil'stoznachnykh dystsyplin [Didactic conditions for the

implementation of innovative forms of educational activity of college students in the process of studying social science disciplines]. *Candidate's thesis*. Poltava [in Ukrainian].

6. Kalyuzhna, T.H. (2012). Pedagogichna aksiologiya v umovakh modernizatsiyi profesiyno-pedahohichnoyi osvity [Pedagogical axiology in the conditions of modernization of professional and pedagogical education]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].

7. Kapitsa, V.F. (2016). Filozofiya nauky ta noosferno-naukovi innovatsiyi v myslenni i piznanni [Philosophy of science and noospheric scientific innovations in thinking and cognition]. Kryvyy Rih: Vydavnychyy tsentr DVNZ "KNU" [in Ukrainian].

8. Koval, O.Ye. (2013). Tematychnyy slovnyk-dovidnyk z psykholohiyi ta pedahohiky [Thematic dictionary-reference in psychology and pedagogy]. Ternopil' [in Ukrainian].

9. Kudrenko, D.O. (2017). Dydaktychni umovy formuvannya khudozhn'o-hrafichnykh kompetentnostey studentiv mystets'kykh spetsial'nostey [Didactic conditions for the formation of artistic and graphic competences of students of art majors]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kryvyy Rih; Ternopil' [in Ukrainian].

10. Lekivska, K.V. (2017). Tsinnisni zasady diyal'nosti osvity zakladiv [Value principles of activity of educational institutions]. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU [in Ukrainian].

11. Malykhin, O.V. (2013). Metodolohichni osnovy vyznachennya dydaktychnykh umov u doslidzhennyakh z teoriiy navchannya (u vyshchiiy shkoli) [Methodological basis of definition of didactic conditions in studies on the theory of learning (in higher education)]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylans'ka akademiya"*. Seriya: Pedahohika. – *Scientific works of the Black Sea State University named after Peter Mohyla complex "Kyiv-Mohyla Academy"*. Series: Pedagogy, 203, 215, 11–14 [in Ukrainian].

12. Maliyenko, Yu.B. (2018). Metodyka kompetentnisno oriyentovanoho navchannya vsesvitn'oyi istoriyi u 7-mu klasi [Methodology of competence-oriented teaching of world history in the 7th grade]. Kyiv: TOV "KONVI PRINT" [in Ukrainian].

13. Bibik, N.M. (2017). Nova ukrayinska shkola [New Ukrainian school]. Kyiv: TOV "Vydav. dim «Pleyady" [in Ukrainian].

14. Peretyaha, L.Ye. (2010). Teoretychne obgruntuvannya dydaktychnykh umov formuvannya polikul'turnoyi kompetentnosti uchniv pochatkovykh klasiv [Theoretical substantiation of didactic conditions for the formation of multicultural competence of elementary school students]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiiy i zahal'noosvitniy shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 7(60), 233–237 [in Ukrainian].

15. Pometun, O.I., Hupan, N.M., & Vlasov, V.S. (2018). Kompetentnisno oriyentovana metodyka navchannya istorii v osnovnii shkoli [Competence-oriented method of teaching history in primary school]. Kyiv: TOV "KONVI PRINT" [in Ukrainian].

16. Prymachok, L.L. (2019). Eksperymentalne doslidzhennia stanu sformovanosti profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii zi stazhem roboty ponad p'iatnadsyat rokiv [Experimental study of the state of formation of professional competence of physical rehabilitation specialists with more than fifteen years of work experience]. *Aktualni problemy psykholohiyi – Actual problems of psychology*, V, 195–208 [in Ukrainian].

17. *Psykholohichna entsyklopediya* (2006). [Psychological encyclopedia]. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].

18. Smahin, I. (2017). Evolyutsiya metodychnykh pidkhodiv do roboty z khronolohiyeyu v protsesi navchannya istoriyi [Evolution of methodological approaches to work with chronology in the process of teaching history]. *Ukrayins'kyy pedahohichnyy zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 45–51 [in Ukrainian].

19. Sonyak, N.L. (2017–2018). Dydaktychni umovy formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti molodshykh shkolyariv u protsesi roboty z tekstom [Didactic conditions for the formation of communicative competence of junior high school students in the process of working with the text]. *Candidate's thesis*. Luts'k-Ternopil' [in Ukrainian].

20. Fedchynyak, A.O. (2013). Struktura aksiologichnoyi kompetentnosti v shkil'niy istorychniy osviti [The structure of axiological competence in school history education] *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyi tekhnolohiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 1(27), 190–198 [in Ukrainian].

21. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* (2002). [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

22. Fitsula, M.M. (2010). Pedahohika vyshchoyi shkoly [Pedagogy of the higher school]. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].

23. Chapyuk, Yu.S. (2017–2018). Dydaktychni umovy rozvytku kreatyvnoho myslennya molodshykh shkolyariv u protsesi navchannya inozemnykh mov [Didactic conditions for the development of creative thinking of junior high school students in the process of learning foreign languages]. *Candidate's thesis*. Luts'k-Ternopil' [in Ukrainian].

24. Shetelya, N.I. (2022). Teoretychni i metodychni zasady profesiynoyi pidhotovky maybutn'oho fakhivtsya v haluzi kul'tury i mystetstv v umovakh aksiorozvyval'noho seredovysheha zakladiv vyshchoyi osvity [Theoretical and methodical principles of professional training of a future specialist in the field of culture and arts in the conditions of the axio-developmental environment of higher education institutions]. *Doctor's thesis*. Rivne [in Ukrainian].